

ใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง Time Signature
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ตัวโน้ตดนตรีมหาสนุก
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง Time Signature
รายวิชา ศิลปะ (ดนตรีสากล) รหัสวิชา ศ๒๒๑๐๓ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ดนตรีเป็นศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยการฟัง เกิดจากการจัดองค์ประกอบดนตรีอย่างสร้างสรรค์และเป็นระบบ ซึ่งต่างจากเสียงรบกวน (noise) ที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศที่ไม่สม่ำเสมอ ไม่มีระบบ ปราศจากเจตนาของศิลปิน และไม่นำไปสู่ความพึงพอใจให้กับผู้ฟัง ในบทเรียนนี้จะกล่าวถึงลักษณะจังหวะ (rhythm) ซึ่งเป็นหลักการหรือแนวคิดการจัดองค์ประกอบดนตรีในมิติของเวลาที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยทั่วไปประกอบด้วย การเน้นและความยาว เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะจังหวะ ในความหมายที่แคบลงมา คือ การจัดเรียงเสียงที่มีความยาวเสียงแตกต่างกัน อัตราจังหวะ (meter) และความเร็วจังหวะ (tempo) อีกทั้ง จะกล่าวถึงสัญลักษณ์ทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับมิติของเวลา นั่นคือ เครื่องหมายประจำจังหวะ (time signature) ตลอดจนแนวคิดพื้นฐานทางดนตรีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จังหวะตบและความเร็วจังหวะ

จังหวะตบ (beat หรือ steady beat) หรือชีพจรจังหวะ (pulse) คือ จังหวะใหญ่ในแต่ละห้องที่ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอและคงที่เหมือนเสียงเคาะจังหวะของเมโทรโนม หรือขณะฟังเพลงเราอาจเคาะจังหวะตบตาม นอกจากนี้ เรายังทราบจังหวะตบได้จากการให้จังหวะด้วยมือหรือด้วยไม้เคาะโดยผู้อำนวยเพลง (conductor) โดยอัตราการเกิดขึ้นของจังหวะตบในช่วงเวลาหนึ่ง เรียกว่า ความเร็วจังหวะ (tempo) หรืออาจกล่าวได้ว่าความเร็วจังหวะจะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับจำนวนจังหวะตบ

การระบุความเร็วจังหวะในโน้ตโดยทั่วไปมี ๒ วิธี ได้แก่ การระบุคำศัพท์ดนตรี เช่น largo (ช้ามาก) moderato (ความเร็วปานกลาง) allegro (เร็วอย่างมีชีวิตชีวา) และการระบุเป็นจำนวนจังหวะในหนึ่งนาที เช่น = ๖♩ ซึ่งให้ความแม่นยำกว่า อีกทั้ง เรายังสามารถปรับเมโทรโนมตามค่าความเร็วจังหวะดังกล่าวนี้ได้

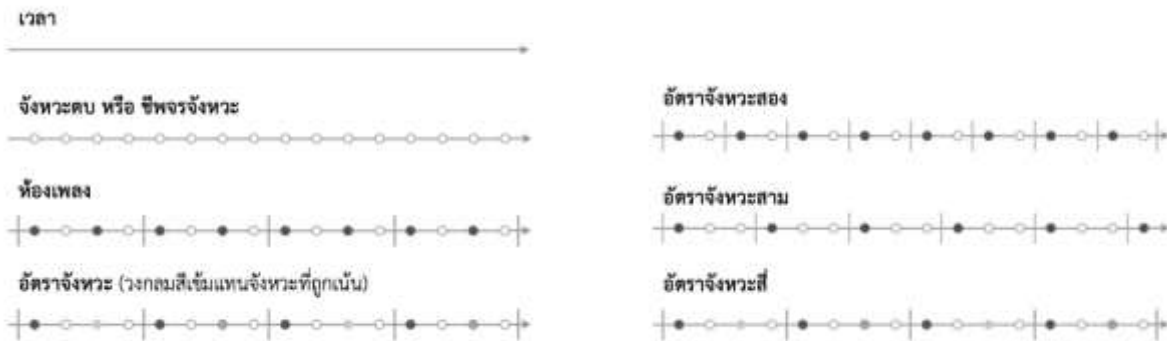

ภาพที่ ๑.๑ การระบุความเร็วจังหวะในโน้ตโดยใช้คำศัพท์ดนตรี moderato (อ่านว่า โม-เด-รา-โต)

อัตรารั้งหะ

อัตรารั้งหะ (meter) คือ รูปแบบการเน้นจังหวะที่แน่นอนในแต่ละห้อง เนื่องด้วยบทเพลงในดนตรีสากลมักจัดกลุ่มจังหวะตบเป็นห้อง (measure) ซึ่งในการบันทึกโน้ต แต่ละห้องจะถูกแบ่งด้วยเส้นกั้นห้อง (bar line, ภาพที่ ๑.๒) และใน ๑ ห้องประกอบด้วยจังหวะตบจำนวน ๒ ๓ หรือ ๔ จังหวะ เรียกว่า อัตรารั้งหะสอง (duple meter) อัตรารั้งหะสาม (triple meter) และอัตรารั้งหะสี่ (quadruple meter) ตามลำดับ แต่ละจังหวะในห้องมีความสำคัญแตกต่างกัน (ภาพที่ ๑.๓) โดยจังหวะแรกในห้องเป็นจังหวะสำคัญและจะถูกเน้น ในทางดนตรีเรียกว่า จังหวะหนัก (strong beat) ในขณะที่จังหวะอื่นในห้องสำคัญลดหลั่นรองลงมา เรียกว่า จังหวะเบา (weak beat)

ความแตกต่างของอัตรารั้งหะส่งผลต่อความแตกต่างของลีลาในบทเพลง เช่น เพลงเดินแถวมักอยู่ในอัตรารั้งหะสอง เพลงวอลซ์ (waltz) ซึ่งเป็นประเภทของเพลงเต้นรำ มีอัตรารั้งหะสาม และเพลงป๊อป (pop song) หรือดนตรีสมัยนิยมร่วมสมัยมักอยู่ในอัตรารั้งหะสองหรืออัตรารั้งหะสี่ เป็นต้น

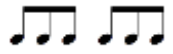

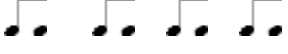

ภาพที่ ๑.๒ เวลา จังหวะตบ ห้องเพลง และอัตรารั้งหะ

ภาพที่ ๑.๓ การเน้นในอัตรารั้งหะต่าง ๆ

จังหวะตบในแต่ละห้องสามารถแบ่งเป็นหน่วยจังหวะย่อย (division) ได้ ๒ แบบ โดยแบบแรกได้ถูกกล่าวถึงในใบความรู้ที่ ๑ หัวข้อ ตัวโน้ตและตัวหยุด แล้ว ซึ่งตัวโน้ตและตัวหยุดแต่ละตัวสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ หน่วยจังหวะย่อย เช่น โน้ตตัวกลม ๑ ตัวแบ่งออกได้เป็นโน้ตตัวขาว ๒ ตัว โน้ตตัวขาว ๑ ตัวแบ่งออกได้เป็นโน้ตตัวดำ ๒ ตัว เป็นต้น อัตรารั้งหะที่มีรูปแบบการแบ่งหน่วยจังหวะย่อยของจังหวะตบเช่นนี้ เรียกว่า อัตรารั้งหะธรรมดา (simple meter) ในขณะที่จังหวะตบในแต่ละห้องในอัตรารั้งหะผสม (compound meter) เป็นโน้ตประจุก (dotted note) ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ หน่วยจังหวะย่อย ในการเรียกชื่ออัตรารั้งหะ เราจะคำนึงถึงจำนวนจังหวะตบในห้อง และการแบ่งเป็นหน่วยจังหวะย่อยของจังหวะตบ ตามตารางที่ ๑.๑

เครื่องหมายประจำจังหวะ

เครื่องหมายประจำจังหวะ (time signature หรือ meter signature) เป็นตัวเลขซ้อน ๒ ตัว ที่กำกับอยู่ต้นเพลง ตัวเลขด้านบนบอกจำนวนจังหวะตบใน ๑ ห้อง ในกรณีอัตราจังหวะธรรมดา ได้แก่ ๒ ๓ และ ๔ และในกรณีอัตราจังหวะผสม ได้แก่ ๖ ๙ และ ๑๒ ส่วนตัวเลขด้านล่างแทนตัวโน้ตที่มีค่าเท่ากับ ๑ จังหวะตบ ในกรณีอัตราจังหวะธรรมดา ได้แก่ ๒ แทนโน้ตตัวขาว ๔ แทนโน้ตตัวดำ ๘ แทนโน้ตเข็บบทหนึ่งชั้น ๑๖ แทนโน้ตเข็บบทสองชั้น เป็นต้น ในกรณีอัตราจังหวะผสม ได้แก่ ๒ แทนโน้ตตัวขาวประจุด ๔ แทนโน้ตตัวดำประจุด ๘ แทนโน้ตเข็บบทหนึ่งชั้นประจุด ๑๖ แทนโน้ตเข็บบทสองชั้นประจุด เป็นต้น

อัตราจังหวะ	ตัวอย่าง time signature	โน้ตที่มีค่า ๑ จังหวะตบ	กลุ่มจังหวะตบ ในห้อง	หน่วยจังหวะย่อย
อัตราจังหวะสอง ธรรมดา (simple duple meter)	2/4			
อัตราจังหวะสองผสม (compound duple meter)	6/8			
อัตราจังหวะสาม ธรรมดา (simple triple meter)	3/4			
อัตราจังหวะสามผสม (compound triple meter)	9/8			
อัตราจังหวะสี่ ธรรมดา (simple quadruple meter)	4/4 หรือ C			
อัตราจังหวะสี่ผสม (compound quadruple meter)	12/8			

ตารางที่ ๑.๑ อัตราจังหวะชนิดต่าง ๆ และตัวอย่าง time signature ของอัตราจังหวะ

การประจุด

ประจุด (dot) เป็นการเพิ่มค่าตัวโน้ตและตัวหยุดวิธีหนึ่ง โดยประจุดทางขวาของตัวโน้ตหรือตัวหยุด จุดนี้ทำให้ค่าตัวโน้ตหรือค่าตัวหยุดยาวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เช่น ถ้าตัวโน้ตมีค่า ๒ จังหวะ เมื่อประจุด จุดจะเท่ากับ ๑ จังหวะ เนื่องจากจุดมีค่าครึ่งหนึ่งของตัวโน้ต หากประ ๒ จุด จุดที่สองจะมีค่าครึ่งหนึ่งของจุดก่อนหน้า

ภาพที่ ๑.๔ ค่าน้ตตัวดำประจุดแสดงให้เห้นโดยโดยเครื่องหมายโยงเสียง (tie) ซึ่เป็นวิธีเพิ่มค่าน้ตอีกวิธีหนึ่ง

จ้งหะยก

จ้งหะยก (pickup หรือ anacrusis) คือ จ้งหะเบาที่เกดขึ้นตอนต้นของประโยคเพลง เป็นเศษจ้งหะก่อนที่จะเริ่มห้องที่ ๑ ซึ่เศษจ้งหะนี้ถูกดึงออกมาจากห้องสุดท้ายของบทเพลง

